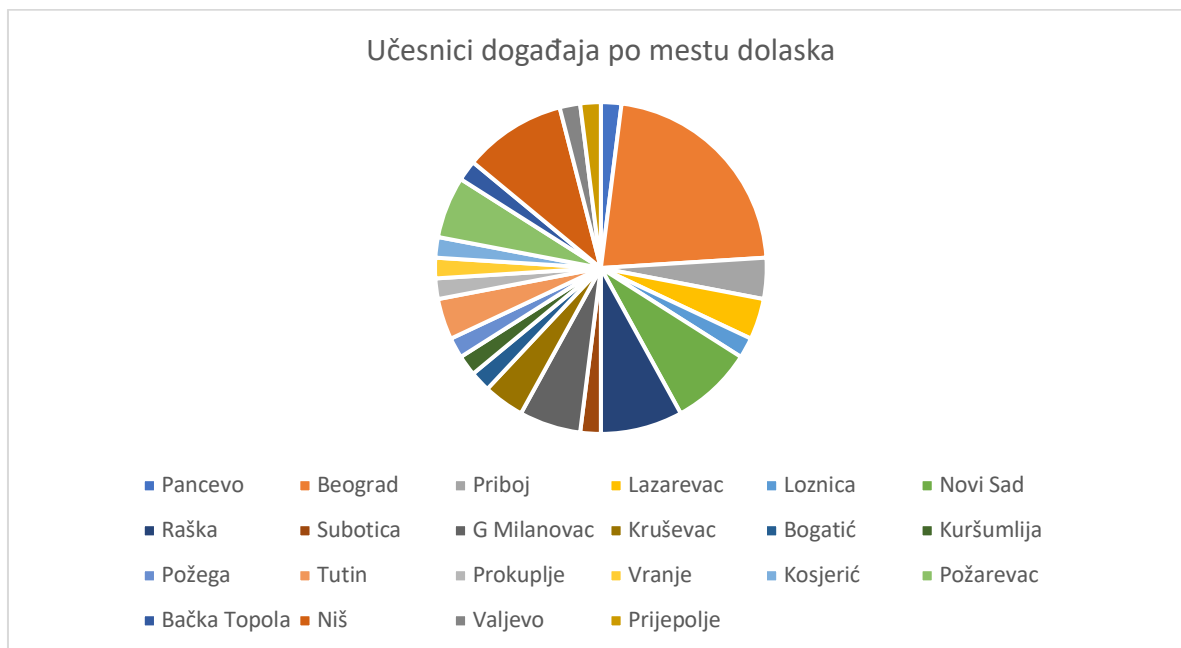

Konsultativni sastanak za mlade
Dorćol Platz, 10.05.2022.
Izveštaj

Datuma 10.05.2022. je na konsultativnom sastanku za mlade bilo ukupno 50 učesnika, mladih iz cele Srbije uzrasta između 16 i 27 godina i to: 1 iz Pančeva, 11 iz Beograda, 2 iz Priboja, 2 iz Lazarevca, 1 iz Loznice, 4 iz Novog Sada, 4 iz Raške, 1 iz Subotice, 3 iz Gornjeg Milanovca, 2 iz Kruševca, 1 iz Bogatića, 1 iz Kuršumlije, 1 iz Požege, 2 iz Tutina, 1 iz Prokuplja, 1 iz Vranja, 1 iz Kosjerića, 3 iz Požarevca, 1 iz Bačke Topole, 5 iz Niša, 1 iz Valjeva i 1 iz Prijepolja. U daljem tekstu je vizuelna reprezentacija učesnika po mestu porekla.

Na početku samog događaja su mladi imali prilike da čuju pozdravne reči od strane Sandre Dokić, Miroslav Tadić i Yossi Echeverry Burckhardt. Nakon toga, Sara Pavkov, Nebojša Randelović, profesor Petar Uskoković, Ivana Kostić, Emilija Panić, Stanislava Vučković i Marko Mitrović su se u okviru panela obratili mladima i pokrenuli diskusiju, podstičući mlade da im na samom kraju postave pitanja.

Nakon, usledila je i radionica, gde su se mladi nasumičnim rasporedom raspodelili u tri grupe i razgovarali na tri teme, važne za Nacionalni izveštaj Vlade Republike Srbije koji će se predstaviti na konferenciji Stokholm+50 od 2. do 3. juna.

U daljem tekstu slede zaključci do kojih su došli mladi u razgovoru sa fasilikatorima i gostima ekspertima, kroz predefinisana pitanja koja su im bila postavljena.

Dijalog broj 1: Promišljanja o urgentnosti delovanja ka ozdravljenju planete i ostvarenju opšteg prosperiteta

Na početku same diskusije, mladi su započeli razgovor pitajući se kako dolazi zapravo do nepoštovanja zakona i slabijeg sprovođenja zakona na samom lokalnu i u praksi. Izrazili su zabrinutost oko ove teme, i zapravo je svima primer dečaka koji se susreo sa taksistom koji baca otpad na ulicu ostao kao veoma upečatljiv i kao situacija sa kojom se često susreću. Smatrali su da

je veoma važno pravila i zakone dobro postaviti ali i dobro ih sprovoditi, i vršiti rigidniju kontrolu ali i temeljniju edukaciju i osveščivanje kako zapravo nijednom čoveku ne bi palo na pamet da zloupotrebi prirodne resurse ili da ih zagađuje. Izneti su i dobri primeri zemalja kao što su Švajcarska i Slovenija gde ima dosta manje otpada, i kako bi njihove zemlje i njihov mentalitet gde zapravo svaki stanovnik brine o svojoj planeti i svom prirodnom okruženju koje ceni trebalo da budu istaknuti kao dobri primeri.

1) Kako možemo uspostaviti i regenerisati pozitivan odnos sa prirodom? Navedite 2-3 dobra primera i postupke koje smatrate da treba replicirati kako bi se napravio iskorak ka stvaranju zdrave planete.

Kod pitanja kako možemo uspostaviti i regenerisati pozitivan odnos sa prirodom, mladi su davali različite predloge. Ključni predlozi su bili da je potrebno primeniti određen vid kazni (novčanih npr.) kako bi se stanovništvo „prevaspitalo“ i naučilo da je trenutno od prioritete važnosti zaštititi životnu sredinu. Takođe, govorili su da je važno da se napravi sistem zaštite životne sredine i koristi tehnologija kako bismo kao društvo unapredili načine kojima sve možemo da koristimo različite materijale, a da ipak ne zaustavimo proizvodnju i različite industrije. Tako, nabrojali su biotehnologiju i biodizajn kao najvažnije načine kojima bismo mogli da zadovoljimo potražnju i potrošnju društva, uz korišćenje prirodnih materijala kao što je korenje ili ostaci drveta, u cilju očuvanja postojećih prirodnih resursa. Neki od primera koji su bili izneti je pravljenje haljina/odeće od korenja biljaka ili bio podovi tačnije podovi napravljeni od recikliranog materijala.

Tokom diskusije, mladi su takođe dodali da je veoma važno da počne više finansijskih resursa da se ulaže u nauku i istraživanja koja će podržati inovativne ideje i biznise kojima je cilj da se reše različiti problemi koji se tiču ekologije i zaštite životne sredine.

Dalje, reciklaža je iskrsla kao veoma važna tema o kojoj se dosta pričalo. Mladi misle da je dobra ideja uvesti strožiji sistem reciklaže, koji će biti regulisaniji dodatnim pravilima i zakonima, preko kojih će reciklaža zapravo postati obavezan društveni zadatak svakog člana stanovništva. Ono što je po njima isto bilo zabrinjavajuće je manjak kontejnera ili kanti za reciklažu, ali su navodili da čak i kada postoje zapravo javna komunalna služba kada vrši transport otpada zapravo isti i spoji u jedno, pa nisu ni sigurni da se otpad zapravo kasnije i reciklira, što je po njima demotivirajuće. Dodatno, smatraju da bi bilo potrebno i edukovati stanovništvo o koristima reciklaže i načinu reciklaže s obzirom da dosta ljudi ni ne zna kako da razvrstava otpad.

Takođe, davali su predloge da bi bilo dobro i uvesti više mašina/aparata koji će za svaki recikliran proizvod davati građanima neku vrstu nagrade ili poena koji se mogu kasnije iskoristiti u neke druge, korisne svrhe kroz popuste ili kupovine nekih korisnih materijala. Ovim putem su izneli svoj stav da bi trebalo sve one koji zapravo recikliraju nagraditi, motivisati, i podstaći da nastave dalje sa reciklažom.

Dodatno, smanjenje deponija i okretanje ka obnovljivim izvorima energije je veoma važno polje na kojem mladi smatraju da bi trebalo delovati.

Za kraj, naglasili su da im se dosta dopada i primer akcije Čep za hendikep i da smatraju da bi trebalo da se pokrene još akcija koja su ovako dobro organizovane i koje imaju dobar cilj.

2) Koje akcije biste vi preduzeli radi podsticanja inicijative za ozdravljenje planete? (Podpitanje: Koje politike, propise, strategije, bi trebalo doneti i koje strukture bi bilo neophodno uspostaviti da bi se te akcije omogućile?)

Razgovarajući na temu akcija koje bi mladi preduzeli radi podsticanja inicijative za ozdravljenje planete, učesnici događaja su došli do različitih zaključaka. Mladi misle da je veoma važno dati prostor ekspertima u oblasti biologije, ekologije i zaštite životne sredine u trenutcima kada se donose važne odluke na lokalnom i nacionalnom nivou, a koje se tiču menjanja prirode. Isticano je da je veoma važno raditi i na obnovljivim resursima i ulagati u zdraviju infrastrukturu koja podrazumeva i „zeleniji“ saobraćaj i uključivanje električnih automobila/javnog prevoza/bicikala više u saobraćaj. Mladi su izneli svoje mišljenje da bi bilo dobro kažnjavati one koji voze automobile koji veoma zagađuju okolinu a nagrađivati one koji voze električna vozila.

Pitanje zakona i kazni, posebno novčanih, se i ovde provuklo – mladi većinom misle da je važno dobro usmeriti resurse ka obnovi zakona i uvođenju novčanih kazni koje bi stanovništvo materalo da razmišlja malo više o svojoj okolini i zdravijoj planeti.

Iako smatraju da edukacija ne može samostalno rešiti probleme već mora delovati uz dobre zakone i pravila, mladi smatraju da je ipak veoma važno delovati na ljude od malih nogu i menjati im svest o ekologiji i zdravijoj životnoj sredini. Samo širenje priče o tome da je veoma potrebno delovati sada i raditi na očuvanju životne sredine mladi smatraju veoma važnim. Takođe, misle da je potrebno da se i mediji uključe i da se naprave reklame koje će se emitovati na radiju, televiziji i društvenih mreža a koje će podsticati stanovništvo da promeni svoje navike i da se aktiviraju.

3) Kako bi marginalizovane i ranjive grupe mogle imati koristi od politika i inicijativa osmišljenih da uspostave i obnove održiv odnos prema prirodi (odnos koji smanjuje rizike po ugrožavanje prirode)?

Učesnici su dosta govorili o tome da je potrebno da se sve što se preduzima ili organizuje prilagodi i marginalizovanim i ranjivim grupama stanovništva. Naznačavali su i to da je potrebno integrisati ih i ne odvajati ih od ostatka ljudi, već sve prilagoditi (pravila, zakone, nove aktivnosti) i njima kako bismo svi mogli da učestvujemo u zaštiti životne sredine. Glavni zaključak je bio da ove grupe ljudi ne bi trebalo da budu izdvojene od ostatka ljudi, već da bi bilo potrebno da se uključe u akcije za zaštitu životne sredine pa čak i organizovati posebne volonterske aktivnosti gde bi i oni mogli da učestvuju.

Takođe, mladi su spomenuli da bi zakonodavci i ljudi koji odlučuju o pravilima i zakonima trebalo da razmišljaju u drugom pravcu i da zapravo svaki put kada razmišljaju o nekom novom zakonu bi trebalo da na svom umu imaju drugačiji prototip a da to nije zaposleni, bogati, beli muškarac. Ono što je njihovo mišljenje jeste da bi zaista bilo potrebno koristiti drugačiju osobu za primer ili makar više osoba s obzirom da je potrebno uvažiti i drugačiju stranu gledanja na određene situacije.

4) Na koje sve načine bismo mogli da zaštitimo prava ljudi, lokalnog stanovništva, zajednice, ekoloških aktivista, žena, omladine i budućih generacija uz poštovanje prava na očuvanje prirode?

Mladi su tokom diskusije dosta spominjali i zakonske regulative. Spomenuli su dopunjavanje Ustava kao i dodavanje dopunskih pravnih akti koje bi regulisale delovanje pravnih i unutrašnjih organa. Mišljenja su da bi državni organi morali da budu strožiji što se tiče sprovođenja određenih ekoloških pravila i zakona. Smatraju da iako postoje zakoni koji su korisni, oni često ne budu primenjivani na lokalnu zbog slabije kontrole, što dovodi do zagađenije okoline i životne sredine.

Mladi su takođe smatrali da je potrebno raditi na razvoju industrije i tehnologije kako bi se smanjio štetni uticaj na životnu sredinu i kako bi se smanjilo ugrožavanje ustavom zagarantovana prava ljudi.

5) Na koje sve načine bismo mogli da pratimo/ merimo naš napredak ka zdravoj i prosperitetnoj planeti?

Dalje, kao najzgodniji metodi praćenja napretka u očuvanju zdravije životne sredine, mladi su isticali različite metode kao što su stručna i naučna istraživanja, strogo nadgledanje i monitoring kako, da li i koliko se sprovode zakoni i pravila, ali i uz analize zdravstvenog stanja ljudi, koje smatraju da je usko povezano sa očuvanjem životne sredine. Takođe, kvalitetniji biodiverzitet, vazduh i smanjenje klimatskih promena bi bio dobar parametar za praćenje ozdravljenja planete.

Međutim, od svega, najveći akcenat su mladi stavili na postojanje brzih i dostupnih rešenja, tačnije načina informisanja koja su vizuelna i kratka. Danas je digitalizacija najvažnija stvar, i često prosečna mlada osoba ili stariji stanovnik bira da ne bude informisan nego da se na neki „teži“ način domogne informacije. Stoga, mladi su iznosili mišljenje da bi najbolje bilo kada bi parametri i praćenje koji bi nam pokazivali koliko je sada životna sredina oko nas zagađena ili u kojoj meri je zdrava bili što dostupniji i što bliži svima – preko jednostavne aplikacije, preko naloga društvenih mreža, na kojima su danas svi aktivni, ili putem određene platforme. Takođe kao rešenje je i pričanje o ovoj temi putem televizijskih kanala, na nacionalnom nivou, radija ili podkasta putem kojih bi svi mogli da se informišu. Generalno, medijska pokrivenost o ovoj temi je veoma potrebna i naglašavana kao veoma važan aspekt problema, jer se po mišljenju mladih o ovoj temi ne priča dovoljno na nacionalnom nivou.

6) Koje aktivnosti smatrate da bi međunarodni sastanak u junu, „Stockholm+50“ trebalo da inicira?

Na samoj konferenciji Stokholm+50, učesnici diskusije su većinom smatrali da bi trebalo da se istaknu manje kompanije i organizacije kojima je zaista cilj da se uspostavi čistija i zdravija životna sredina, kao i da se baš takvim organizacijama pruži podrška na bilo koji način. Takođe, uvođenje strožijih zakona, kontroli i kazni za poslove, projekte, i pojedince koji zagađuju životnu sredinu je tema koja je i ovim pitanjem proizašla. Dodatno, mladi smatraju da bi i masovnija proizvodnja električnih automobila i prevoznih sredstava koji ne ispuštaju štetne gasove i ne zagađuju životnu sredinu bila veoma korisna za planetu, jer saobraćaj smatraju kao jednim od glavnih zagađivača planete.

7) Šta mislite da je potrebno (znanja, resursi, tehnologije...) kako bi se unapredilo blagostanje i harmonija ljudi sa prirodom?

Dalje, osveščivanje mladih ali i celog stanovništva se pokazalo kao nešto što mladi misle da je veoma potrebno kada je reč o ekologiji i zaštiti životne sredine. Veoma često su spominjali da je edukacija još od malih nogu veoma važna, uz naravno nastavak tokom daljeg razvoja. Potrebno je da se tema ekologije i zaštite okoline i prirode spominje još od vrtića, kao i da se nastavi i kasnije kroz školu i volonterske akcije, kroz koje će postati prirodno i normalno brinuti o svojoj okolini. Mladi su isticali da brinuti o okolini često nije „in“ i na to se ne gleda blagonaklono u društvu, i takve osobe koje se zapravo brinu o životnoj sredini nisu česte. Zato je zbog toga važno raditi na normalizaciji ove pojave i učestalosti ljudi koje zapravo ova tema interesuje, naglašavanjem njene važnosti kroz medijske kanale ali i kroz saradnje sa različitim uticajnim ličnostima i današnjim influenserima. Mladi se dosta ugledaju na ličnosti koje su popularne na društvenim mrežama i to ne bi bilo loše iskoristiti.

Ono što su mladi takođe navodili kao potrebno jesu i ljudski resursi, stručni na polju ekologije i zaštite životne sredine koji bi mogli da se uključe u šire edukovanje drugih ljudi. Time bi se dodatno radilo na edukaciji i popularizaciji zaštite životne sredine, i bilo bi moguće angažovati i pokrenuti dobre akcije na lokalnu koju bi imale za cilj rešavanje problema i okupljanje ostalih građana, između ostalog i mladih ljudi.

Dodatno, učesnici diskusije su isticali da je važno povećati proizvodnju ekološko korisnih materijala i proizvoda kao što su to filteri i prečišćivači vazduha ali i pooštriti ograničenja velikim zagađivačima kroz različita stroga pravila.

8) Koje postupke i postojeće navike treba promeniti kako bi se obezbedio inkluzivni i održivi oporavak?

Što se tiče navika koje je stanovništvo sticalo dugim vremenom, mladi prvenstveno misle da je potrebno krenuti od menjanja sitnih navika stanovništva kao što je zamena korišćenja plastičnih kesica sa papirnim ili platnenim cegerima/torbama.

Takođe, obavezno bacanje đubreta/otpada u kante koje su namenjene za to, prelazak na ishranu koja obuhvata manje mesa i više korišćenje staklenih umesto plastičnih ambalaža su još neke od današnjih navika potrošačkog društva koje su percipirane kao loše i kao one koje bi trebalo promeniti.

Dalje, dosta se spominjala važnost štednje struje, vode, i drveta, a akcent je stavljen i na ponovno korišćenje prirodnih materijala, reciklažu kao i kompostiranje koje može svako da krene da sprovodi u svojoj kući.

Mladi generalno smatraju da, iako su pojedinci „mali“ u odnosu na velike zagađivače, ipak svako pravi razliku i potrebno je uticati na sve ljude i edukovati ih kako bi svaki pojedinac mogao da utiče na očuvanje zdravije životne sredine.

Dijalog broj 2: Postizanje održivog i inkluzivnog oporavka od pandemije COVID-19

Uvodni deo

Nakon uvodnog predstavljanja facilitatora i učesnika sastanka, učesnici su se uveli u temu početka nastanka pandemije COVID – 19. Kako je svet izgledao u prvim danima i nedeljama, ko je sve bio zahvaćen pandemijom i na koji način. Učesnici su konstatovali da je sve stalo. Najviše štete se osetilo u granama privrede kao što je turizam, pružanje usluga, zatim obrazovanju, kao i kod zanatlija. Zatim kod porodica, majke koje su morale da ostanu kod kuće da čuvaju decu. Pandemija COVID – 19 pogodila je i siromašne ljude, najviše u pogledu nedostupnosti hrane. Iz ove situacije korist su izvukle dostave hrane, farmaceutska industrija i IT sektor kroz jednokratne pomoći, odložena plaćanja, subvencije.

Na koji način je najlakše izvršiti oporavak? Kako država da donira nepovratna sredstva?

Inkluzivni oporavak učesnici vide kroz davanja veće pažnje manjim i srednjim preduzećima, odnosno da pomoć bude jednaka za sve. Ovo je proisteklo kao zaključak da se tokom pandemije stvorio mnogo veći jaz između bogatih i siromašnih i gladnih. Oporavak se ogleda kroz omogućavanje obezbeđivanja poreza, takse i preko prirodnih bogatstava. Država zarađuje tako što crpi prirodna bogatstva – krčenje šuma, prodajemo i proizvodimo energiju, kopanje uglja, da koristimo prirodne resurse na štetu planete sa kojom smo već u disbalansu.

Suočili smo se sa pandemijom koja zahteva od nas da još više koristimo prirodne resurse i eksploatišemo a da ne tražimo neke druge vidove oporavka. Koji bi to mogli biti održivi vidovi oporavka? Šta možemo da radimo kao država kako ne bismo upropastili planetu.

U problemu su najviše bili već ugroženi ljudi sa smanjenim mogućnostima, socijalno ugroženi, tokom pandemije nije bilo prepoznato, neki veći sistem su dobili subvencije ali mnogo manje je prepoznata potreba za pružanjem podrške malim i srednjim preduzećima. Inkluzivni oporavak mora da uključi podjednaku i dovoljnu pomoć svima, da uključi sve. Pored toga što je prepoznato da se podrže i veća preduzeća, učesnicu su istakli da je bolje da se stavi veći fokus na mala i srednja preduzeća jer kako kažu veća preduzeća već imaju više resursa i nisu na udaru toliko koliko su mala i srednja preduzeća. To je poslužilo kao uvod u naredno pitanje koje glasi:

1) Koji su najperspektivniji primeri i prakse održivog i inkluzivnog oporavka od pandemije COVID – 19 koji se primenjuju kod nas u Srbiji na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou? Kako bismo ih mogli unaprediti?

Kao što su učesnici već spomenuli u delu gore jedan od vidova pomoći jeste podrška malim i srednjim preduzećima. Kao primer dobre pomoći učesnici su naveli unapređenje obrazovanja gde je pružana pomoć učenicima kroz nabavku komputera kako bi mogli da prate nastavu i online nastava je pomogla da se mnogi ljudi edukuju preko interneta o različitim temama. Kod obrazovanja je prepoznat danas bolji pristup situaciji u vidu kombinacije pristupa u obrazovanju koji je bio pre i tokom pandemije. Dobili smo širi pristup obrazovanju na ovaj način koji je digitalizacija pokrenula. Jedna od pozitivnih stvari od pandemije i ono što možemo da unapredimo jeste svakako online nastava koja se odvija na fakultetima, pored klasične koja je bila i ranije, gde studenti mogu uživo da prate. Iako sada možemo postići balans, ipak je dosta izgubljeno u online programu, posebno kod osnovnih i nižih razreda. Situacija nas je naterala da se brzo prilagodimo i napredujemo u pozitivnom smeru. Bilo je potrebno uskladiti cenu i troškove, jer su školarine na fakultetima bile iste kao kada se odlazilo uživo na predavanja. Dobro je jer nismo trošili resurse za knjige, kao ni benzin za odlazak na posao, ali je bilo potrebno redukovati cene školarina jer u to vreme je trebalo i studentima izaći u susret finansijski. Pored online obrazovanja i pristupačnost studentima koji se ne nalaze u mestu studiranja, otvorila se mogućnost rada za online kompanije, da pohađamo mnoge online kurseve koji su omogućili da unapredimo naše obrazovanje i poslovne prilike. Pored sektora obrazovanja, drugi sektor gde se vide elementi održivog i inkluzivnog oporavka su Javne uprave – pozitivna strana je digitalna javna uprava, manja potreba za papirima i veća dostupnost izdavanja dokumenata za sve.

2) Šta mislite da je potrebno (znanja, resursi, tehnologije...) kako bi se unapredilo blagostanje i harmonija ljudi sa prirodom?

Potrebna su sva tri prema učesnicima ali kako iskoristiti resurse i kako napraviti i upotrebiti tehnologije zavisi isključivo od znanja. Smatraju da bi prvo trebalo unaprediti obrazovanje i znanje. Učesnici su prepoznali da je važno da se prvo krene od *podizanja svesti*, jer da bi se cirkularna ekonomija razvila najviše treba ulagati u tehnologije i paralelno podizati svest kroz informisanost i obrazovanje. Treba obratiti pažnju i na navike starijeg stanovništva jer preko njihovog informisanja možemo promeniti njihove navike. Uvesti *reciklažne centre* i predstaviti jasno probleme zagađenja vazduha kako bi shvatili važnost ove teme. Pomoći malim i srednjim preduzećima da imaju subvencije za *zelene tehnologije*, takođe davanje subvencija za obnovu starih zgrada jer kako se navodi danas znamo da za obnovu starih zgrada utiče više na povećanje globalne temperature pa je važno da na taj način utičemo na smanjene povećanja temperature. *Stavljanje taksi* na nivo količine gasove koje proizvode pojedina postrojenja, a taj novac preusmeriti na kupovinu bicikla i električnih trotineta. Postoje takse ali se ne sprovode, jer je fabrikama jeftinije da plate kazne nego da promene filtere na primer.

3) Koje postupke i postojeće navike treba promeniti kako bi se obezbedio inkluzivni i održivi oporavak?

Treba jednostavno približiti ljudima šta zapravo inkluzija znači. Učesnici smatraju da ljudi nisu dovoljno upoznati sa inkluzivnošću a da 50 % onih koji jesu upoznati, saznali su to od neprovernih izvora i imaju pogrešnu predstavu o tome šta je inkluzija i kako ona utiče i kako doprinosi boljitku. Istaknut je dalje primer elektrana koje imaju taksu na stepen zagađenja i imaju obavezu da menjaju filtere. Oni to ne rade iz razloga što se njima više isplati da plate taksu koja postoji nego da promene filter. Zatim, kao naredni primer učesnici su istakli zamenu kotlova u pojedinim postrojenjima u fabrikama kao i priključenje većeg broja domaćinstava na toplanu. Potrebno je izvršiti promene tako da se radi na problemima pojedinačno, postepeno i korak po korak uvoditi promene, a ne zatvoriti jedno postrojenje koje bi dovelo do gubitka posla kod mnogo ljudi. Tada smo kao država takođe u problemu jer imamo nezaposlene ljude koji više nemaju svoja radna mesta. Znači locirati stvari na koje se može uticati, kako bi država mogla da implementira stvari koje su rešive. Učesnica navodi primer Valjeva gde imamo kotao u Krušiku koji je preko 100 godina star i koji sagori oko 16 tona lignita dnevno gde bi trebalo kao investicija da se uloži kako bi do promene došlo. Postoji toplana ali je problem što nisu ostavljeni uključci. Tako da dolazimo do toga da imamo toplanu koja nema ni 5% kapaciteta ispunjeno. Potrebno je napraviti dijalog na lokalnom nivou između donosioca odluka, i da se rešenja predlože. Takođe, uvođenje kompostiranja u dvorištima škola kako bi se sačuvala hrana koja predstavlja otpad je naveden kao primer inkluzivnog i održivog oporavka planete. Učesnici su zaključili da je promena potrebna ali da isto tako ona treba da se gleda sa društvenog aspekta, nagle promene isto tako nisu dobre, kao i nepromišljene, ako krenemo da menjamo probleme da odmah nađemo i rešenje za te probleme koje rešavamo postepeno, jedno po jedno.

4) Koji su mehanizmi potrebni da se uspostave na nivou zajednice/države kako bismo obezbedili održivi razvoj i pravednu tranziciju u društvu?

Potrebno je podizati svest pojedinaca, raditi na obrazovanju ljudi o održivom razvoju i proširiti stručni kadar zemlje. Učesnici su istakli da postoji dosta nekongruetnosti u zakonima R. Srbije i da je potrebno poraditi na tome. Pored toga, generalno učesnici smatraju da Ministarstvo zaštite životne sredine dobro radi svoj posao i da je više potrebno poraditi na zakonima i staviti akcenat na industrije i tehnologije za održivi razvoj. Potrebno je uspostaviti nivoe kontrole sprovođenja zakona, smanjenje mita i korupcije i pravilno i savesno informisanje naroda. Isto tako menjanje navika kod pojedinaca, informisati ljude o uticaju zagađenja životne sredine. Propisivanje dozvola za određenu industriju od strane države, njima se takođe propisuje kako da rade. Koliko smeju da budu zagađenja, emisija u vazduhu, i zemljištu i kako upravljaju otpadom. Njih ministarstvo uvodi u sistem kako da rade kako bi najmanje zagađivali životnu sredinu. Danas je teško dostići održivu potrošnju jer živimo u potrošačkom društvu. Šta možemo da uradimo danas kako bismo obezbedili održivi razvoj i pravednu tranziciju u društvu? Učesnici su naveli kao odgovor na ovo pitanje da bismo trebali da menjamo navike i da krenemo od pojedinaca. Imamo velike fabrike i zagađivače koji svakako već prate okvir zakonskih regulativa, imaju već neke posledice i čime su ograničeni. Krenuti od pojedinaca i informisati ljude o uticaja zagađenja na životnu sredinu ali i na same ljude. Kako smo godinama radili jedno, ne možemo da očekujemo od ljudi da sada odjednom menjaju svoje navike. Do sada smo razmišljali na jedan način koji nije bio održiv i učesnici ove grupe smatraju da ljudi treba da počnu da razmišljaju na održiviji i dugoročniji način. Tehnologija tu pomaže i ona doprinosi tom procesu menjanja navika ali smatraju da osnovno treba da krene od pojedinca i menjanja navika na individualnom nivou. Prvenstveno mora da bude dobra saradnja između ministarstava i državnih preduzeća. Potrebno je da se vrši podsticaj reciklaže kroz

osnivanje privatnih reciklažnih preduzeća, kako bi se taj materijal dalje koristio za proizvodnju drugih materijala, u obući, odeći, zgrada kako se već koristi svuda u svetu.

U Srbiji kao i na nivou EU postoji manjak regulativa o *greenwashing-u*, zato je potrebno imati nutritivnu vrednost na poleđini svakog proizvoda i način kako je moguće njega reciklirati.

Sušтина je kako učesnici navode u ovom delu da je potrebno što više pojedinca da promišlja zeleno, kako se sada to popularno kaže. Da se polako napravi neki proces kako da se širi kod mase i pojedinaca svest o tome kako da menjaju svoje navike i da menjamo prioritete. Do sada je bio prioritet da se što više zaradi i da se što više troši. Potrebno je da ljudi shvate da je to neodrživo na duge staze koristeći dobre marketinške kampanje koje bi uticale na svakog pojedinca. Još jedan od načina obezbeđivanja održivog razvoja jeste menjanje narativa kroz nagrade i podsticaje. Naveden je primer u Americi gde su u obrazovnom sistemu uveli predmet zdravlje koji obuhvata sve aspekte koji su navedeni u ovoj grupi. Porepoznata je važnost promišljanja na održivi način kao promena narativa od konzumerističkog društva ka društvu koje je više okrenuto zdravlju i održivoj životnoj sredini.

5) Kako da kreiramo efikasniju i efektivniju industriju i unapredimo lance snabdevanja za pravednu tranziciju ka održivoj privredi? Koji sektori su najkritičniji?

Učesnici su naveli da je potrebno prebaciti fokus na cirkularnu ekonomiju i istražiti tehnologije potrebne za realizovanje iste. Raditi na unutrašnjem snabdevanju i pospešivanju domaćih resursa. Neophodno je da se kao država okrenemo ka lokalnim proizvođačima. Po nekim učesnicima najkritičniji je energetska sektor. Tekstilna industrija je takođe prepoznata kao najkritičnija posle hrane kao drugi veliki zagađivač planete i potrebno je raditi na dizajnu i korišćenju recikliranog materijala. Kupovina lokalnih a ne uvoznih stvari, kao i smanjenje uvoza iz Kine i drugih zemalja u kojima ne možemo kontrolisati način proizvodnje. Napraviti zatvoreni proces proizvodnje u našoj zemlji iako su i pored ove održive ideje učesnici prepoznali rizik da privrednici ne bi ulazili u ovaj sistem zbog kapitala koji ne bi bio na tom nivou kakav jeste danas. Ne bi uspeali da opstanu jer bi morali da nađu nove izvore materijala koji nisu uopšte jeftini kao i snabdevače. U ovom delu se dao primer Ikee za cirkularni dizajn koji prave tepihe od istog materijala koji je međusobno povezan biorazgradivim lepkom koji omogućava potpunu reciklažu. Takođe je prepoznato da bismo uspeali u naporima da kreiramo efikasniju i efektivniju industriju potrebno je da odeća koja se kreira po principu cirkularne proizvodnje ne bude toliko finansijski nedostupna kako bi mogla osoba u Srbiji sa nižim finansijskim kapacitetima da je priušti.

Prehrambena industrija su takođe prepoznati kao veliki zagađivači. Veliki lanci trgovinskih kompanija pričaju da recikliraju i da su ekološki ali zapravo Lidl na primer uvode neke ekološke stvari s druge strane kada pogledamo sva pakovanja voća i povrća su u plastici. Takođe a kampanja koju su uveli je baš mali procenat na osnovu onoga što oni prodaju u tim plastikama. Pitanje je da li oni suštinski rade zeleno? Ili je u pitanju promocija.

6) Koje biste akcije odgovornog ponašanja predložili za industrijski sektor, finansijske institucije i investitore?

Predloženo je preuzimanje uspešnih modela iz inostranstva koji je uspešan kao eventualni odgovor na pitanje koje akcije odgovornog ponašanja učesnici predlažu za industrijski sektor, finansijske institucije i investitore. Odgovorno konstruisanje brana i hidroelektrana. Primer elektrifikacije upotreba bicikla, i automobila i ako govorimo o odgovornoj upotrebi te struje moramo da znamo da ta struja nije uvek zelena. Osoba bi trebala da zna i kako je proizvedena ta struja. Imamo velike hidrocentrale tako da dosta doprinesemo u tom zelenom delu naše energije s druge strane imamo termoelektrane tako da tu možemo da vidimo kako da poboljšamo, šta zameniti i kako uraditi? Šta bi kod termoelektrana bilo odgovorno ponašanje? Ovde ima uticaja na vazduh, i od na primer sumpornih oksida možemo da napravimo ogromnu količinu kreča. Šta raditi sa njim? Ogromna je

odgovornost i prostor u tom procesu da se kreć iskoristi za nešto. Kako otpadi iz nečega možemo da iskoristimo kao sirovinu za naredni proces? Tu se opet vraćamo na cirkularnu ekonomiju. Kao još jedan primer dat je kroz upotrebu kinetičke energije za rad semafora, za ulična osvetljenja i subvencije za prirodni gas. Kao akcije odgovornog ponašanja za finansijske institucije i investitore, učesnici su predložili da je potrebno da se vode postavljenim normama jer su izutno koncizne, kao i poštovanje normi i da fokus treba biti na poboljšanju praćenja normi u praksi. Spaljivanje otpada je takođe dat kao primer kako bi se moglo vršiti odgovorno ponašanje. Naveden je primer u Beču gde postoji spalionica u neposrednoj blizini centra Beča ili 10 km od centra Budimpešte. Kod nas u Srbiji treba raditi na otklanjanju strana da se određene mere neće sprovođiti, i da norme koje su date neće uzimati u obzir. To bi trebalo da se menja, da može i kod nas. Jedini put kao promene jeste inicijativa velikog broja ljudi koji žele tu promenu.

Pooštriti mere za kontrolisanje isparljivih emisija iz industrija. Uspostaviti tranziciju na cirkularne režime i upotrebu obnovljive energije sa sagledanim aspektima njihove utrošenosti na prirodu (bioceneozu).

7) Kako aktuelne globalne krize utiču na oporavak od pandemije u Srbiji i da li poremećaji na tržištu snabdevanja energijom i hranom mogu usporiti ekonomski oporavak i kakve će to imati implikacije na zaštitu životne sredine?

Aktuelne globalne krize itekako utiču na ekonomiju i privredu zemlje R. Srbije. Tržište postaje skuplje, samim tim i “zeleni” proizvodi/resursi menjaju svoju cenu sto može uticati na odluku potrošača o njihovoj promeni za nekvalitetnije.

U Srbiji se trenutno radi zamena kotlova koji rade na mazut i ugalj. Ima veliki uticaj na povećanje kvaliteta vazduha. Da li postoji još neki energetski izvor koji je bolji možda da zameni prirodni gas? Uključivanje vodonika u transportnom sektoru i u rafinerijama, kroz razvoj tehnologija kako bismo iskoristili njegov potencijal. Investitori moraju poštovati norme koje su zastupljene unutar države. Reciklaža motornog ulja, što mora biti reciklirano kroz skupljanje ulja na benzinskim pumpama. Kako podstaći industriju možemo kroz finansiranje zelenih ideja, subvencija i na taj način omogućimo da projekti koje industrija mora da radi budu održivi.

Posledice osećamo i kroz rast cena. Kao nešto pozitivno iz globalne krize navodi se da u nedostatku materijala za gradnju koji se dosta proizvodi u Rusiji i Ukrajini, građevinske firme pokušavaju da pronađu neke nove materijale od biomase koji su efikasni kao i već postojeći.

8) Koje su nove veštine potrebne za kreiranje prihvatljivih zelenih poslova u budućnosti?

Na ovo pitanje, učesnici su istakli da bi vraćanje starim zanatima bila dobra praksa naročito oni zanati koji sada izumiru a koji su bili održivi. Učesnici su naveli da je važno da postoji osveščivanje, edukovanje i približavanje ljudima u svakodnevnici kakvi su to zapravo problemi da bi ih i manje edukovani ljudi razumeli i shvatili ozbiljno, kao prvi korak. Da bismo krenuli dalje moramo imati neku osnovu. Zatim, smanjenje trenda konzumerizma, odnosno odgovorna kupovina i obnavljanje stvari umesto kupovine. Pored veština, potrebne su nam i osobine kao što su strpljenje i više vremena za sprovođenje zanata. Srž svega je da shvatimo da mi ovako ne možemo dalje i da gledamo širu sliku svega. Zatim, prelazak na udžbenike online. Takođe korišćenje društvenih mreža koja je postala razvijenija i više korišćena od početka pandemije, koristiti je kao moćan alat kako bismo dotakli mnoge pojedince u procesu podizanja svesti o održivoj sredini, reciklaži, i generalno o očuvanju zdravlja planete ua opšti prosperitet svih njenih stanovnika. Proizvodnja održive ambalaže i jasan uvid da li se nešto reciklira. Podrška preduzetnicima i proizvođačima jer prave te stvari održivijem. Da podaci budu transparentni u smislu kompanije koje govore da vrše reciklažu ili koriste ambalažu koja je od prirodnijeg materijala, navodi se primer Koka – Kole koja govori svakih 5 godina takve informacije ali je zapravo u praksi teško pronalaze informacije o realizaciji ovakvih poduhvata od strane većih kompanija. Podrška mladima u vidu zaposlenja. Izgradnja novih kapaciteta. Fakultet konkretno Tehnološko – metalurški fakultet dobija dosta

poziva za studente, veoma su danas prepoznati usled cirkularne ekonomije i digitalizacije su dovele u fokus potrebe da se angažuju studenti i fakultet i izazov je što fakultet ne može uvek da odgovori na poziv zahteva. I navodi se kao primer i odliv mladih ljudi u inostranstvo. Potrebno je da posvetimo više vremena za izgradnju novih kapaciteta u različitim važnim oblastima.

9) Vlade u svetu pripremaju planove za podršku ekonomskom oporavku od pandemije COVID-19. Međutim, postojeći paketi za podsticanje uglavnom zanemaruju prirodu i biodiverzitet što može produbiti klimatsku krizu i naneti velike ekonomske štete. Kako u Srbiji predupređiti stvaranje dodatne štete i osigurati da najmanje 10% ulaganja u oporavak bude usmereno na zaštitu i obnovu prirode?

Mladi su prepoznali da Srbija ima podršku od strane razvijenih zemalja, kao što su Švedska i Norveška. Vodeće svetske sile kao što su Kina i Indija su uspele u naporima da se fokusiraju na oporavak kao i zaštitu životne i obnovu prirode gde su na primer 25 % svog resursa i pored pandemije usmerili upravo na zaštitu životne sredine dok na primer Francuska koja je takođe vodeća svetska sila uložila svega 6%. Sprovođenje taksi i normi, kao i odbijanje dela poreza uz kreiranje fonda od tih para za održivi razvoj, odnosno u zeleni fond kao nagradu za održivi razvoj.

10) Koje aktivnosti smatrate da bi međunarodni sastanak u junu, „Stockholm+50“ trebalo da inicira?

Glavne aktivnosti koje bi trebale da se pokrenu na ovom sastanku su – veći fokus na cirkularnu ekonomiju u svim aspektima. Pružanje pomoći većih država manjim, odnosno zemljama u razvoju. Da shvatimo da imamo jednu planetu i da je ona zajednička, i da smo mi kao državljani R. Srbije u takvoj poziciji da smo i pre pandemije kada nismo trebali da izdvajamo veća sredstva, nismo bili u balansu i nismo maksimalno uredili sve što treba. I sada kada se očekuje od nas da povećavamo nešto, mi treba da se vratimo unazad i rešimo ono što nije bilo rešeno pa tek onda da idemo napred i povećavamo proizvodnju i idemo iz krize. Potrebna nam je podrška od strane većih sila. Ključ je u tome da sve države treba da zajedno sarađuju i da pomognu manjim državama. Cirkularna ekonomija je ključna. I mi kao Srbija treba da vidimo u kojoj se fazi nalazimo kada je u pitanju uveđenje obnovljivih izvora energije i koje korake je potrebno da preduzmemo kako bismo ekonomski izdržali taj prelazak. Promena zakona koji utiču na odgovorno ponašanje velikih industrija. Koučing za kompanije o održivosti proizvoda na tržištu i promišljati na koje sve načine mogu da profitiraju od toga.

Dijalog 3: Ubrzanje implementacije ekološke dimenzije održivog razvoja u kontekstu Decenije za delovanje

Tokom uvodnog izlaganja na samom početku sesije, a i pre svakog seta pitanja, učesnici su uvedeni u kontekst i podstaknuta je diskusija od strane facilitatorki.

Izveštaji Una o stanju životne sredine u svetu pokazuju da se degradacije ekosistema i ugroženost živog sveta i dalje povećava, uprkos svim proklamovanim naporima za njihovu zaštitu. S druge strane, broj ljudi na planeti se ubrzano povećava, sada nas ima 8 milijardi, a do 2100 će biti 9 milijardi. Potrebe za resursima ovolikog broja ljudi su sve veće a resursa je sve manje.

Dan ekološkog duga svake godine dolazi sve ranije. To znači da je globalna populacija potrošila prirodne resurse koje ekosistemi mogu da regenerišu već do polovine godine. Neobnovljivi resursi se iscrpljuju (nafta, gas, ugljen, retki minerali).

Ekonomija koja se zasniva na potrošnji resursa na kraju neće moći da ostvaruje rast. Slušamo svaki dan o GDPu, bruto domaćoj potrošnji, a svi ovi pokazatelji su kratkoročni. Dugoročno, kad se iscrpe resursi nema ni rasta.

Sušтина održivog razvoja je da omogući ekonomski rast i društveno blagostanje budućim generacijama, bazirano na racionalnom korišćenju resursa i odvajanju privrednog rasta od korišćenja prirodnih resursa.

Prepoznato je da je ključna prepreka za promenu te paradigme način na koji se ta promena želi postići, ne može se problem rešiti načinom razmišljanja koji je do njega i doveo.

1) Koji su najznačajniji izazovi sa kojima se susrećemo u unapređenju stanja životne sredine u Srbiji? Kako da stvorimo povoljnije okruženje?

Učesnici su kao najveći izazov prepoznali strah od nepoznatog i strah od promena. Posebno su naveli ovu prepreku u siromašnim sredinama koje su ekonomski zavisne od zagađivača, te ljudi strahuju da će izgubiti posao.

Takođe, prepoznata je lokacija fabrika u samim gradovima kao veliki faktor zagađenja, kao i nedostatak biomembrana: drveća oko fabričkih krugova koji bi umanjili negativne uticaje.

Kao moguća rešenja mladi su prepoznali sistematičniju primenu postojećih zakona i regulativa, redovnu kontrolu i monitoring, kao i povećanje budžeta za omladinske eko projekte u cilju edukacije prvenstveno mladih, ali i svih ostalih starosnih kategorija stanovništva.

2) Koji su dobri primeri iz oblasti zaštite i unapređenja životne sredine za koje znate, a voleli biste da se (u većoj meri) sprovode u Srbiji?

Pokrenute su mnoge kampanje kako bi se uticalo na postojeće modele ponašanja, kako u proizvodnji tako i u potrošnji. Smanjenje upotrebe plastike je jedna od najnovijih inicijativa, s obzirom na mikro i nanočestice plastike koje ugrožavaju živi svet. Zabrane jednokratnih proizvoda od plastike su prepoznate od strane učesnika, ali oni smatraju da se treba veći akcenat staviti i na edukaciji.

Učesnici prepoznaju nove tehnologije kao meru za smanjenje ekološkog otiska: električne automobile, promene u energetici (primer: tesla mreža za napajanje u Engleskoj), zelene terase i ograde...

Takođe, učesnici smatraju da su prakse promene ponašanja od velikog značaja za ovu temu: unapređenje javnog prevoza, podsticanje građana na biciklizam (subvencije, biciklističke staze), kao i podsticanje života u ruralnim predelima uz beneficije od strane države, kako bi se umanjila centralizacija.

3) Koje su mere potrebne da bi se uskladilo javno, privatno i razvojno finansiranje sa postojećim obavezama/obećanjima i prioritetima?

Održivi razvoj je definisan na osnovu spoznaje da siromašni ne mogu da doprinesu ni lokalnom ni globalnom održivom razvoju. Potrebna su ulaganja koja se dugoročno isplate: za nove tehnologije, infrastrukturu, obuke, nove kompetencije...

Učesnici i ovde prepoznaju poštovanje i primenu postojećih zakona i regulativa kao važnu meru. Takođe naglašavaju i potrebu za izradom strategija koje nemamo.

Naglašavaju da je potrebna sistemska podrška i edukacija, uključivanje zajednice, jer se čak i ekološki osvešćeni pojedinci suočavaju sa velikim izazovima u svojim naporima da smanje ekološki otisak (neadekvatan sistem upravljanja otpadom, nemogućnost recikliranja, nedostatak reciklomata, podsticanje kupaca da recikliraju od strane proizvođača).

4) Koja vrsta partnerstva ili podrške od UN-a ili drugih organizacija je potrebna da bi se ubrzala zelena, održiva i uravnotežena ekonomska transformacija (koja nikoga ne ostavlja po strani)?

Danas Evropa nastavlja da troši više resursa i više doprinosi degradaciji životne sredine od mnogih drugih svetskih regiona. Ne samo da moramo da učinimo više, moramo da stvari radimo na drugačiji način.

Učesnici vide promenu u sistemskim rešenjima: unapređenju infrastrukture turizma i podsticanju turizma uz socijalni impakt sprovođenja ove mere. Takođe, opet naglašavaju decentralizaciju megapolisa i ravnomerniji društveni i ekonomski razvoj kao važan faktor za budućnost.

- 5) Generalna skupština UN proglasila je period od 2021 do 2030 za Dekadu obnove ekosistema, preuzimajući vodeću ulogu u pronalaženju Rešenja zasnovanih na prirodi (RZP) za obnovu vitalnih ekosistema širom sveta i borbu protiv klimatskih promena. Kako osigurati da RZP budu integrisana u nacionalne strategije za prilagođavanje klimatskim promenama i druge relevantne planove?**

Ni jedna nadolazeća katastrofa nije tako temeljno proučavana kao globalno zagrevanje. I ni jedna nije bila dovoljno temeljno ignorisana. Učesnici smatraju je potrebna sistemski promena paradigme, gde bi se svi naponi usmerili zajednički ka istom cilju, a da je za to potrebna podrška UN i drugih međunarodnih organizacija u vidu uticaja na vlade.

Zajednička pitanja:

- 1) Koje aktivnosti smatrate da bi međunarodni sastanak u junu, „Stockholm+50“ trebalo da inicira?**
- 2) Šta mislite da je potrebno (znanja, resursi, tehnologije...) kako bi se unapredilo blagostanje i harmonija ljudi sa prirodom?**
- 3) Koje postupke i postojeće navike treba promeniti kako bi se obezbedio inkluzivni i održivi oporavak?**

Učesnici prepoznaju cirkularnu ekonomiju kao pojam koji je prioritetno uvesti u sve tokove i staviti u fokus na svim događajima i u programima. Smatraju da im je za bilo kakvu promenu ključna podrška velikih aktera: usmeravanje na globalnom nivou od strane međunarodnih agencija i sistemski rešenja od strane vlada i lokalnih samouprava, uz njihovu sveobuhvatnu primenu (kombinacija kaznene politike i podsticajnih mera).

Mladi prepoznaju značaj obrazovanja za održivi razvoj, i smatraju da ono treba da bude interdisciplinarni sastavni deo školskog kurikuluma, ali i da su veliki izazov starije generacije koje teško menjaju navike i da njih treba motivisati podsticajima kao i funkcionalno uređenim sistemima gde bi ekološko ponašanje bilo lako i donelo benefit samim građanima (benefit koji je njima vidljiv a manje apstraktan).

Takođe, naglašavaju značaj malih aktivnosti (lokalne akcije, inicijative pojedinaca) i veruju da za njih treba obezbediti veću podršku ali i bolju promociju u javnom prostoru.